

بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر کاهش امنیت اجتماعی در مناطق شهری (منطقه دو شهر مقدس قم)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۱۱/۲۵ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۹۷/۰۴/۱۷

وحید بارانی پسبان (استادیار گروه جغرافیای دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران)
مصطفی توکلی نغمه* (کارشناسی ارشد برنامه ریزی آمایش سرزمین دانشگاه تهران، تهران)
محمد رضا پورغلامی (استادیار گروه جغرافیای دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران)

چکیده:

امنیت به عنوان اساسی ترین الزامات توسعه در جوامع شهری مطرح می‌باشد. احساس عدم ترس و تهدید در فضای جامعه به عنوان یکی از شاخص‌های کیفیت زندگی مطرح می‌باشد. در این ارتباط در شهرهای بزرگ و در اصطلاح کلان‌شهرها این عامل از اهمیت مضاعف برخوردار می‌باشد.

در این پژوهش هدف اساسی بررسی و تحلیل مجموعه عواملی است که به کاهش امنیت شهروندان منجر می‌گردد. برای این منظور در این پژوهش که با هدف کاربری و با روش توصیفی-تحلیلی صورت گرفته است، پرسشنامه‌ای تنظیم و در میان حجم نمونه بالغ بر ۲۱۲ نفر از شهروندان منطقه دو توزیع شد. در تحلیل نتایج آن از آزمون‌هایی نظیر خی دو، T تک نمونه‌ای و تحلیل عاملی استفاده شده است که در نرم‌افزار SPSS پس از وارد نمودن مقادیر، گویه‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. البته در پیش از انجام تحلیل با استفاده از آزمون kmo تناسب گویه‌ها برای این منظور ارزیابی شده است که مقدار ۰,۷۳ به دست آمده که بیانگر تناسب گویه‌ها برای انجام آزمون است. در پایان این نتیجه حاصل گردیده است که عواملی نظیر فضاهای دارای دید حداقلی عدم مدیریت مناسب شهری، فضاهای کم نور، عدم برنامه‌ریزی شهری مناسب، حمل و نقل نامناسب و نارسایی‌های دستگاه انتظامی منجر به بروز این نابهنجاری‌ها و کاهش دهنده امنیت در منطقه دو شده است.

واژه‌های کلیدی: امنیت اجتماعی، شهر، تحلیل عاملی، شهر قم.

مقدمه:

امروزه، امنیت یکی از شاخصه‌های زندگی اجتماعی در شهرها است و آسیب‌های اجتماعی از مهم‌ترین پیامدهای نبود امنیت به شمار می‌رود (آنامراد نژاد و بلوری، ۱۳۹۶: ۱۵۶). یکی از مهمترین مباحثی که طی سال‌های گذشته به دلایل گوناگونی نظیر تراکم جمعیت و کاهش روابط چهره به چهره انسانی، مد نظر برنامه‌ریزان و مدیران شهری قرار گرفته است، مقوله امنیت شهروندان است. وجود امنیت در محیط‌های شهری یکی از الزامات اساسی کیفیت زندگی محسوب می‌شود (صالحی، ۱۳۸۳). اهمیت امنیت تا آنجایی است که دین مبین اسلام به موضوع امنیت به عنوان یک اصل مهم در زندگی انسان توجه نموده و سایر مسائل را منوط به امنیت کرده است و در این راستا مهم‌ترین موضوع شهر نشینی، مسأله‌ی امنیت اجتماعی است (ملکی، ۱۳۹۵: ۱۵۳). امنیت از مهمترین نیازهای بشری و دارای مراتب و ابعاد قابل تأملی است که هر یک بر حسب نوع، موضوع و محتوی معرفت شناختی وابسته به آن می‌تواند ابعاد گوناگونی به خود بگیرد (کارگر، سرور، ۱۳۹۰: ۳). امروزه با توجه به گسترده‌ی شهرنشینی و رواج ناامنی‌های اجتماعی در شهرها، مطالعه موضوع امنیت، عوامل مؤثر بر آن و راهکارهای تقویت امنیت در شهرها ضرورت یافته است شهر نشینی پدیده‌ی پیچیده‌ای است که افزایش جمعیت، فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی را تشدید می‌کند و به گسترش فضایی و زیر ساخت‌های مناطق می‌انجامد (ماتینگ^۱ و همکاران، ۲۰۱۵: ۴۵۳). این شهر نشینی در جوامع در حال توسعه رشد شتابانی دارد (هرا و تاکوچی^۲، ۲۰۰۵: ۱۶). توسعه بیش از پیش شهرنشینی در جوامع در حال توسعه زمینه بروز جرم و جنایت را افزایش می‌دهد به گونه‌ای که زمینه احساس ناامنی یکی از مهمترین مسائل فضا‌های شهری محسوب شده و به موجب آن شرایط برای وقوع جرم بسیار مستعدتر است. (لطفی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۳۲). مفهوم فضای امن شهری امن در مقابل فضای شهری ناامن قرار دارد. ناامنی دارای دو جنبه عینی و ذهنی است و تمامی عرصه‌های زندگی را در بر می‌گیرد. مقوله ناامنی از جنبه عینی تمامی مظاهر ناامنی از جمله: سرقت، قتل، خشونت و.. را شامل می‌شود و مقوله ناامنی از جنبه ذهنی شامل داوری در خصوص امنیت منطقه و فضا است (صالحی، ۱۳۸۷: ۱۰۷). آنچه در جوامع شهری ما با آن مواجه بوده‌ایم، وجود سطوح مختلفی از ناامنی است که صرف نظر از علل وقوع آن در مرتبه اول، زندگی در جوامع شهری ما را با اختلال مواجه

¹ Ma ting et al² Hara & Takeuchi

ساخته است. توجه به امنیت شهری به عنوان بستر اساسی برای ایجاد ارتباطات اجتماعی و ارائه خدمات عمومی و در نتیجه ایجاد شهری پایدار و سالم، مورد اتفاق نظر عمومی نظریه پردازان شهری است. بی تردید نمی توان بدون توجه به این عامل شرایط توسعه مطلوب و پایدار شهری را فراهم ساخت. لکن در کشور ما اصولاً توجه به مقوله امنیتی از بعد غیرنظامی آن پدیده ای جدید محسوب می شود و قاعدتاً کمبود تحقیقات و مطالعات در این زمینه امری بدیهی است. با این وجود آمارهای افکار سنجی های مختلف و تحقیقات پراکنده ای که در این ارتباط در برخی شهرهای کشور از جمله تهران انجام شده است، احساس ناامنی شهروندان از جرائم و موقعیت های مختلف را نشان می دهد و به نظر می رسد ریشه برخی از آنها را باید در عدم توجه برنامه ریزان و مدیران شهری در تدوین و اجرای برنامه ها و سیاست های شهری بهینه جستجو کرد که نیازمند ارائه راهکارهای مناسب در بهبود امنیت شهری است (توکلی نغمه و کارگر، ۱۳۹۵ : ۱۲). شهر قم به عنوان یکی از هشت کلان شهر برتر کشور، با جمعیتی بالغ بر بیش از یک میلیون نفر، نیز دچار آسیب های ناشی از فقدان امنیت است که این مطلب دارای تناقض آشکار، با اشتها و چهره مذهبی شهر در پهنه کشور می باشد. پرداختن به علل وقوع و بروز ناامنی در عرصه شهر قم و به ویژه منطقه دو آن موضوع پژوهش حاضر می باشد که با توجه به دلایل مطرح شده در فوق به روش توصیفی و تحلیل مبتنی بر مطالعات میدانی و کتابخانه ای سعی در بررسی دلایل آن بوده ایم.

نیاز به امنیت، همواره از بنیادی ترین نیازهای انسان در جامعه بشری به شمار می رود. امروزه امنیت از شاخصه های کیفی زندگی در شهرها است. آسیب های اجتماعی از مهم ترین پیامدهای مختلف امنیت به شمار می روند. از آنجا که فضاهای شهری امروزی، مؤلفه ای برای وقوع نا بهنجاری های شهری و در نتیجه عدم وقوع امنیت در شهر می باشد، بررسی جنبه های کیفی و کمی امنیت، چه از لحاظ کالبدی و چه از لحاظ اجتماعی در داخل هر یک از فضاهای شهری امری ضروری است (قرایی و همکاران، ۱۳۸۹ : ۱۷). از طرف دیگر شهر مقدس قم امروز به عنوان هشتمین مادر شهر کشور مطرح می شود (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۶) که ضرورت و اهمیت بررسی موضوعات از این قبیل را در عرصه مطالعاتی مطرح می سازد. همچنین در فضای فرهنگی کشور شهر مقدس به عنوان یک شهر فرهنگی با صبغه مذهبی خود همواره از کانون های مهم فرهنگی و مذهبی مطرح می شده است، وقوع هر گونه بزهکاری و جرم و جنایت در این شهر می تواند اثرات جبران ناپذیری بر وجهه این شهر داشته باشد. بنابر این مورد نیز از دیگر دلایلی است که

ضرورت انجام این پژوهش را مطرح می‌سازد. بنا بر مطالب عنوان شده مهمترین هدف پژوهش حاضر مطابق با آنچه در عنوان پژوهش آمده است بررسی دلایل وقوع جرم و جنایت در عرصه شهر مقدس قم می‌باشد. در کنار این هدف اولیه اهداف فرعی دیگری نیز شامل تبیین وضعیت امنیت در منطقه دو شهر مقدس قم مد نظر قرار دارد.

امنیت:

امنیت از ریشه لاتین Securus است که در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است. بنابراین معنای لغوی امنیت "رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب و... است". در واقع امنیت یعنی رفع خطر و رفع خطر یعنی استفاده بهینه از فرصت. بنابراین باید چنین نتیجه گرفت که امنیت دارای دو عنصر اساسی تهدید و فرصت است. و برقراری امنیت منوط به رهایی نسبی از تهدید و بهره‌گیری بهینه از فرصت‌هاست (ساروخانی و نوید نیا، ۱۳۸۵: ۸۸). سازمان ملل نیز در تعریف امنیت چنین بیان می‌دارد: کشورها، هیچ خطر حمله خارجی، فشار سیاسی یا اقتصادی نکنند و بتوانند آزادانه گسترش و توسعه خویش را تعقیب نمایند (آدمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶).

احساس امنیت:

اکثر صاحب نظران برآنند که امنیت مفهومی بیرونی و عینی است و احساس امنیت مفهومی درونی و ذهنی. احساس امنیت به احساس رهایی انسان از اضطراب، بیم، و خطر اطلاق می‌شود. در واقع زمانی که فرد احساس کند در جامعه و تعلقات اجتماعی، جان، مال و سلامتی وی را خطری تهدید و مورد تعرض قرار نمی‌دهد، می‌توان گفت فرد دارای احساس امنیت است. این احساس امنیت از طریق اعتقاد به ارگان‌های تأمین کننده امنیت، دولت، مدرسه، نظام اقتصادی، خانواده و... تأمین می‌شود بنابراین، درجه اعتماد ورزی فرد به دیگران، مشخصه مناسبی برای تعیین درجه احساس امنیت وی تلقی می‌شود (صدیق سروستانی و نیمروزی، ۱۳۸۹: ۱۹۶).

شهر:

بر اساس ماده ۴ قانون تعارف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب تیر ماه ۱۳۶۲، شهر محلی است با حدود قانونی که در محدوده جغرافیایی بخش واقع شده است و از نظر بافت ساختمانی، اشتغال و سایر عامل، دارای سیمایی با ویژگی‌های خاص خود بوده به طوری که اکثریت ساکنان دائمی آن در مشاغل کسب، تجارت، صنعت، کشاورزی، خدمات و فعالیت‌های اداری اشتغال دارند و در زمینه خدمات شهری از خودکفایی نسبی برخوردار

و کانون مبادلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی حوزه جذب و نفوذ پیرامون خود بوده و حداقل دارای ۱۰ هزار نفر جمعیت باشد (جمالی نژاد، ۱۳۸۵: ۵).

امنیت اجتماعی:

امنیت اجتماعی را می‌توان چنین تعریف کرد: امنیت به معنای ایمن شدن، در امان بودن و بی‌بیمی و آسودگی و آرامش است. احساس امنیت نیز عبارت است از نوعی ذهنیت و جهت‌گیری روانی مثبت شهروندان نسبت به عدم اثر گذاری حضور و بروز رویدادها و وقایع ضد امنیتی در شرایط فعلی و آتی، در حوزه‌های امنیت اجتماعی و امنیت سرزمینی (زارع و ترکان، ۱۳۹۰: ۱۳۴). امنیت اجتماعی در معنای گسترده حالت فراغت همگانی از تهدیدی است که کردار غیر قانونی دولت یا دستگاهی یا فردی یا گروهی در تمامی یا بخشی از جامعه پدید آورد (زمانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۰: ۳).

نظریات حوزه امنیت:

الف) نظریه پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیط (CPTED)

این نظریه تحت تأثیر اندیشه‌های جفری (۱۹۷۱) و جین جاکوبز (۱۹۶۱) به وجود آمد. البته کلارک، کرنیش، تایلور، هارل و... نیز مبنی نظری جرم شناسی پشتیبان را برای نظریه CPTED فراهم کردند (تیموری، ۱۳۸۲). نظریه CPTED یا نظریه پیشگیری از وقوع جرم از طریق طراحی محیط دقیقاً به بررسی فرم و کالبد شهری و ارتباط آن با جرایم شهری می‌پردازد. CPTED بر اساس تعریف انیستیتوی ملی جرایم در آمریکا عبارت است از: سراحی و استفاده مناسب از محیط ساخته شده، که می‌تواند باعث کاهش ترس و وحشت از جرم و بهبود کیفیت زندگی گردد. (ایرانمنش، ۱۳۸۴: ۱۶). براساس این نظریه، طراحان و برنامه‌ریزان شهری با آگاهی و تجرب‌های که در اختیار دارند و با توجه به ظرفیت ساخت‌وساز محیط، برای کاهش ترس از جرایم و کاهش پتانسیل‌های تخلف (در محیط)، اقدام به طراحی و برنامه‌ریزی شهری می‌کنند (کوزنس^۱، ۲۰۰۲: ۱۲۹). به طور کلی نظریه CPTED به تمام عوامل محیطی، مانند طرز قرارگیری ساختمانها، خیابانها، مبلمان شهری و مانند آنها که باعث پیشگیری از جرم می‌شود، اشاره دارد. جیکوبز در کتاب "مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی" به عامل خیابان بیش از هر عامل دیگری در ایجاد امنیت شهری معتقد است "اگر خیابان‌های شهر از وحشیگری و ترس در امان باشند، شهر از وحشیگری و ترس در امان است. هنگامی که گفته می‌شود شهر خطرناک است، دراصل آنچه مورد نظر است این است که در خیابان‌های آن احساس

¹ Cozens

امنیت نمی‌شود (جین جیکوبز^۱، ۱۹۶۱:۱۵۱). مسئله‌ای که از نظر جیکوبز باعث وحشیگری در خیابان‌ها می‌شود، مسئله‌ی طراحی خیابان و شرایط مرتبط با آن است که شرایط را برای وقوع جرم آماده می‌کند. وی عواملی چون مکان‌های پر نور و پر رفت‌وآمد را که دارای چشمان مراقب بوده و مشارکت مردم در آن زیاد باشد و پیاده‌روهای آن به حد کافی پهن و بزرگ باشند، در شکل‌گیری محیط شهری امن مؤثر می‌داند و برای خیابان‌های شهر تنوع کاربری را پیشنهاد می‌کند.

ب) نظریه فضاهای قابل دفاع:

معماری به نام اسکار نیومن (۱۹۷۰) نیز ایده‌هایی برای طراحی فیزیکی محله‌ها ارائه داده است. به گونه‌ای که از بروز جرم جلوگیری شود. وی معتقد است دو عامل کالبدی و اجتماعی در بیشتر موارد اهمیت می‌یابند. عامل کالبدی، شامل اندازه‌ی مجموعه و تعداد خانوارهایی است که در ورودی‌های عمومی یک ساختمان شریک بودند که هر چه میزان مشارکت بیشتر باشد، میزان جرایم نیز بیشتر است و عامل اجتماعی عبارت است از: میزان درآمد خانوارها و نسبت نوجوانان به بزرگسالان. از نظر وی اندازه‌ی ساختمان تأثیر عمده‌ای بر ترس از ارتکاب جرایم و ثبات جامعه دارد که به شرح زیر است:

- ۱- نحوه‌ی استفاده از فضاهای عمومی در مجموعه‌ی مسکونی
- ۲- روابط اجتماعی با همسایگان
- ۳- میزان احساس کنترل بر مناطق عمومی داخلی و خارجی مجموعه (مرادی، ۱۳۸۱: ۱۹)

پیشینه پژوهش:

از دیر باز اندیشمندان مباحث مفصلی را به مطالعه پیرامون تأثیر محیط جغرافیایی بر ناسازگاری‌های اجتماعی اختصاص داده‌اند توجه و علاقه به تحلیل فضایی- مکانی جرایم و به طور کلی بررسی رابطه مکان و جرم طی چند سال اخیر و به‌ویژه در دهه‌های پایانی قرن گذشته در محافل علمی جهان افزایش یافته است (انسلین^۲، ۲۰۰۰: ۲۱۳). با توجه به این مطلب در جدول شماره ۱ مهمترین پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه در داخل و خارج از کشور در سال‌های اخیر مورد بررسی قرار گرفته است:

¹ Jin Jacobs

² Anselin

جدول ۱: پیشینه پژوهش

ردیف	محقق	سال	عنوان پژوهش	دستاوردها
۱	ژیلا سجادی و همکاران	۱۳۹۶	تحلیل و اولویت بندی عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت شهروندان (نمونه موردی: شهر سنندج)	عملکرد مطلوب پلیس، اطلاع رسانی مطلوب، اقدامات فرهنگی و اجتماعی، اقدامات اقتصادی و بهبود فضای کالبدی شهر در ارتقای امنیت شهروندان سنندجی تأثیر مثبت دارد.
۲	محمد رضا درودی	۱۳۹۵	سنجش و ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقای میزان احساس امنیت در محیط‌های سکونت (نمونه موردی: محله تهرانپارس غربی)	نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد مؤلفه مدیریت و بکارگیری با میانگین 2.86، مؤلفه دسترسی با میانگین 2.78 و مؤلفه حس تعلق با میانگین 2.5 سه مؤلفه اساسی در جهت ارتقای میزان احساس امنیت در محدوده هستند که بطور جزر نیز بکارگیری نورپردازی مناسب، ارتقای فضاهای شهری بالابردن یکفیت فضاها و ساماندهی فضاهای غیر قابل دفاع به عنوان اقداماتی در جهت ارتقای امنیت در محدوده مورد مطالعه شناخته می‌گردد. همچنین با توجه به شاخص ارزیابی رضایتمندی ساکنین از امنیت محدوده شاخص فیزیکی کالبدی و مدیریت و نگهداری به عنوان بیشترین و کمترین میزان رضایت را به همراه داشته است.
۳	علی ایار و همکاران	۱۳۹۴	بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر جرم (مطالعه موردی زندان دره شهر)	بر اساس یافته‌های تحقیق از میان فرضیات مطرحه تنها فرض رابطه سن و نوع جرم و همچنین فرض رابطه سن و همجرمی تأیید شدند.
۴	موسوی و همکاران	۱۳۹۴	بررسی وضعیت احساس امنیت در فضاهای شهری موردی سرخس	مؤلفه‌های مربوط به احساس امنیت در همه محلات شهری مورد مطالعه، وضعیت بهتری نسبت به دیگر مؤلفه‌های مورد مطالعه می‌باشد. مناطق دو و سه شهر سرخس از بیشترین میزان احساس امنیت جانی برخوردارند. مؤلفه نیروی انتظامی در منطقه ۱، ۴، ۵ بیشترین تأثیر را در احساس امنیت شهروندان دارد.
۵	یوسفی	۱۳۹۳	سنجش امنیت در محلات مرداوویچ و هفت آباد شهر اصفهان	از بین ۴ زیر معیار امنیت، بعد ذهنی امنیت بیشترین وزن را دارا می‌باشد ($SS = 0.284$)، بعد عینی امنیت ($SS = 0.232$) و اعتماد بین فردی ($tt = 0.186$) و اعتماد مدنی و نهادی ($ct = 0.151$) نیز به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار دارند و در نتیجه محله مرداوویچ از لحاظ شاخص‌های امنیت از سطح بالایی نسبت به محله هفت آباد برخوردار است.
۶	رضویان و آقایی	۱۳۹۳	بررسی و ارزیابی احساس امنیت اجتماعی در محلات جماران و فاطمی	احساس امنیت در جماران بیشتر از محله فاطمی است. در محله فاطمی احساس عدم امنیت در پارک‌ها بیشتر از محله جماران می‌باشد و به طور

کلی محله جماران که از محلات مرفه نشین شمال شهر تهران می‌باشد دارای امنیت اجتماعی بیشتری نسبت به محله فاطمی که در هسته اصلی شهر تهران قرار دارد، می‌باشد که این مطلب می‌تواند بیانگر رابطه مستقیم میان سطح اقتصادی و امنیت اجتماعی در محله باشد.				
از لحاظ احساس امنیت عمومی تفاوت معنا داری بین نقاط شهری و روستایی وجود ندارد، ولی از نظر ترس از فضاهای شهری و روستایی این تفاوت معنا دار است. همچنین نتایج حاکی از آن است که با حرکت از فضای خصوصی به سمت فضای عمومی بر میزان ترس مردم افزوده می‌شود و این موضوع در روستاها بیشتر از شهرهاست.	تحلیل تطبیقی احساس امنیت در فضاهای شهری روستایی شهرستان کوهدشت	۱۳۹۳	زبیری و همکاران	۷
یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که متغیرهای فضایی فیزیکی و کالبدی، قلمرو گرایی و تعاملات اجتماعی عوامل مهمی برای بالا بردن احساس امنیت محسوب می‌شود. همچنین توجه به فضاهای غیر قابل دفاع و ایجاد فضای سبز برای گذران اوقات فراغت، بالا بردن تعاملات اجتماعی ساکنان و مراقبت ساکنان از محله خود می‌تواند سیاست‌هایی مؤثر برای ارتقای احساس امنیت تلقی گردد.	تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی بر احساس امنیت شهری در محلات یزد	۱۳۹۲	افشار کهن و رحیمی یزدی	۸
نشان می‌دهد که احساس ناامنی ساکنان، به ترتیب متأثر از، خرید و فروش مواد مخدر، وجود راذل و اوباش، مصرف مواد مخدر، مزاحمت برای نوامیس مردم و نزاع و درگیری بوده است. در کل میان محلات مختلف از جهت احساس امنیت تفاوت معنا داری وجود دارد.	بررسی عوامل عمده مرتبط با احساس ناامنی در ساکنان محلات شهری	۱۳۹۱	رضوان و فتحی	۹
چشمان ناظر بر خیابان مرزبندی روشن بین فضای عمومی و خصوصی پیوسته مورد استفاده قرار گرفتن پیاده راه‌ها ایجاد اختلاط در کاربری.	کتاب مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی	۱۹۶۰	جاکوبز ^۱	۱۰
انتشار کتاب پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی که در انتخاب نام مؤثر بود CPTED رویکرد کاهش وقوع جرم از طریق حذف تقویت کننده‌های آن.	کتاب جلوگیری از جرایم شهری با طراحی محیطی	۱۹۷۰	جفری ^۲	۱۱
قلمرو و ایجاد حس مالکیت در ساکنین، نظارت طبیعی و توانایی دیدن و دیده شدن، بهبود سیمای ساختمان، مجاورت کاربری مسکونی با دیگر امکانات مورد نیاز مردم، خلق فضای قابل دفاع، نوشتن کتابی در اصلاح قبلی اش، با عنوان بررسی تأثیر گونه‌های	کتاب فضاهای قابل دفاع	۱۹۷۰	اسکار نیومن ^۳	۱۲

¹ Jacobs² Jeffrey³ Oscar Neumann

مسکن بر توانایی ساکنان در کنترل محیط، وجود کمترین میزان فضای غیرقابل دفاع در بلوک‌های شهری متشکل از خانه‌های تک واحدی، قرار داشتن باغ - آپارتمان‌ها در میان خانه‌های تک واحدی و بلند مرتبه‌ها از نظر دارا بودن فضای غیر قابل دفاع، دارا بودن بیشترین میزان فضای غیر قابل دفاع در بلند مرتبه‌ها، راحت تر بودن کنترل فضاهای عمومی برای ساکنین در آپارتمان‌های کم واحد.				
ایجاد رویکرد نسل دوم CPTED و توصیه به در نظر گرفتن مسائل اجتماعی و روانشناسانه در ورای توجه به محیط فیزیکی برای پیشگیری از جرم در مناطق مسکونی.	***	۱۹۸۰	ساویل و کلوند ^۱	۱۳
ارایه استراتژی و روش مندی این رویکرد برگزاری کنفرانس‌ها و همایش‌های بین المللی با عنوان CPTED.	***	۲۰۰۰	تیم کرو ^۲	۱۴
ایجاد مدل امنیت گسترده که وظیفه ایجاد امنیت و پایدار نگه داشتن آن در محلات را به ساکنین واگذار می‌کند تا به کمک متخصصین به این امر مهم دست یابند.	***	۲۰۰۰	ساویل ^۳	۱۵

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۷

بر اساس اهداف ترسیم شده در بخش قبل مهمترین سؤالات مورد نظر پژوهش به ترتیب زیر می‌باشد:

- ۱- وضعیت منطقه دو شهر مقدس قم از نظر امنیت اجتماعی چگونه است؟
- ۲- مهمترین دلایل بروز ناامنی اجتماعی در سطح منطقه دو شهر مقدس قم چیست؟

روش شناسی پژوهش:

این پژوهش که از نوع کاربردی می‌باشد، به منظور انجام مراحل مختلف پژوهش از روش توصیفی - تحلیلی با تکیه بر منابع کتابخانه‌ای و اسنادی استفاده شده است. همچنین به منظور عینیت بخشی به پژوهش پرسشنامه‌ای تنظیم گردیده است و میزان اعتبار و پایایی پرسشنامه از طریق آزمون آلفای کرونباخ ارزیابی شده است.

¹ Saville and Cleveland

² Crowe's team

³ Saville

جدول ۲ خلاصه حجم نمونه و پرسشنامه‌های جمع آوری شده

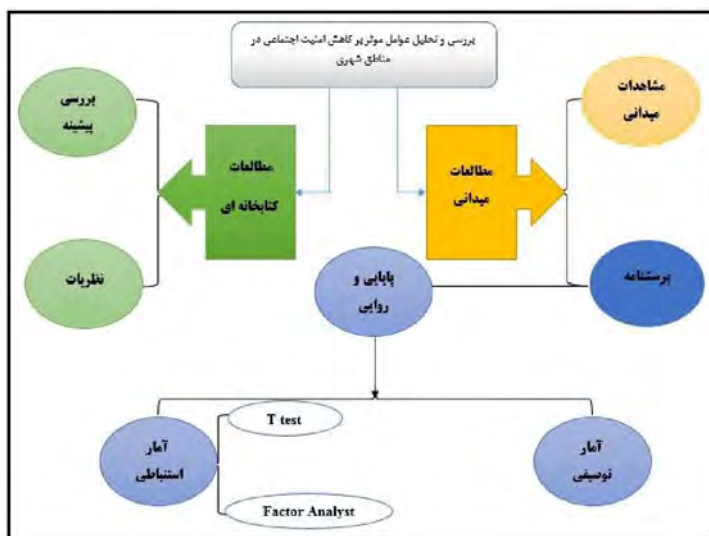
		تعداد	درصد
Cases	Valid	۲۱۲	۱۰۰
	Excluded ^a	۰	۰
	Total	۲۱۲	۱۰۰
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.			
آلفای کرونباخ		تعداد آیتم‌ها	
.۷۲۳		۴۷	

منبع: محاسبات نگارندگان: ۱۳۹۷

نتایج حاصل از پرسشنامه در نرم‌افزار spss با استفاده از آزمون‌های کای اسکوییر برای تعیین سطح معناداری پاسخ‌ها، T استیودنت به منظور مقایسه میانگین‌ها، تحلیل عاملی به منظور دریافت مهمترین عامل‌ها و کاربری‌ها در کاهش امنیت اجتماعی، آزمون‌های همبستگی (میان مؤلفه کاربری شهری و امنیت اجتماعی با توجه به گویه‌های مطروحه) و... مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. جامعه آماری در این پژوهش عبارت است از شهروندان مناطق دو شهرداری قم و نمونه منتخب عبارت از ۲۱۲ نفر از شهروندان دو منطقه که از طریق روش نمونه‌گیری با استفاده از فرمول کوکران به این عدد دست یافته ایم:

در این فرمول N حجم نمونه، P درصد توزیع صفت در جامعه، q درصد افراد فاقد صفت در جامعه، d تفاضل نسبت واقعی صفت در جامعه، t اندازه توزیع صفت در نسبت طبیعی را نمایش می‌دهد. مقدار N در فرمول فوق عبارت است از میزان جمعیتی که در منطقه دو روی هم رفته زندگی می‌کنند که حدود ۴۰۰۰۰۰ نفر می‌باشند. مقدار شاخص t میزان ۱,۹۶، شاخص p برابر ۰,۷، شاخص q برابر ۰,۳، و بالاخره مقدار d نیز برابر ۰,۰۵ برآورد شده است.

$$N = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{n} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

شکل ۱: چهارچوب تئوریک پژوهش

منبع، نگارنده: ۱۳۹۷

محدوده مورد مطالعه:

شهرداری منطقه دو در سال ۱۳۶۸ تأسیس گردید با وسعت ۳۰ کیلومترمربع یا ۳۰۰ هکتار با جمعیتی بالغ بر ۴۰۰ هزار نفر می‌باشد که از نظر جغرافیائی، شمالاً به ریل راه آهن قم - تهران، جنوباً به تپه سلام منشعب از جاده اراک، غرباً به کمربندی قم - اراک (بزرگراه امام علی) شرقاً به ابتدای ریل راه آهن قم - اراک و رودخانه حدفاصل منطقه دو و چهار متصل می‌باشد و در سال ۱۳۶۸ دارای شهرداری گردید. شهرداری منطقه دو دارای ۴ ناحیه می‌باشد.

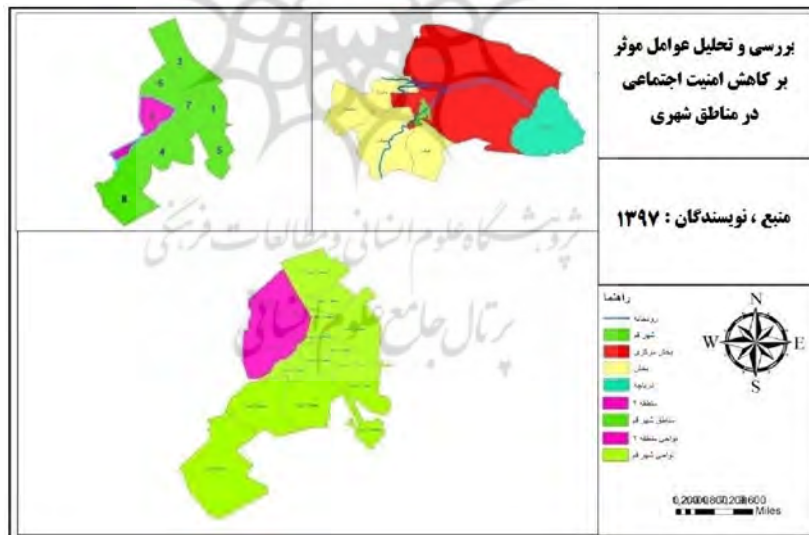
ناحیه یک: این ناحیه با جمعیتی بالغ بر ۱۷۰ هزار نفر و ۳۴ هزار خانوار به مساحت ۱,۴۵۵,۰۰۰ مترمربع بوده و محدوده آن از پل هوائی مصطفی خمینی تا میدان نبوت (سمت راست) پل زیرگذر امامزاده ابراهیم تا میدان کشاورز دو طرف، از میدان نبوت تا میدان کشاورز سمت راست خط راه آهن کاشانی به طرف تونل امامزاده ابراهیم و از پل مصطفی خمینی تا زیرگذر امامزاده ابراهیم سمت راست را شامل می‌شود.

ناحیه دو: این ناحیه با جمعیتی بالغ بر ۶۱,۰۰۰ نفر و ۱۲,۲۰۰ خانوار به مساحت ۱,۶۹۰,۳۲۵ مترمربع بوده که محدوده آن از پل هوائی شهید مصطفی خمینی تا میدان نبوت (سمت چپ) و تا حریم ریل راه آهن متروکه ادامه دارد و خیابانهای جوادالائمه،

مالک اشتر، طباطبائی، سواران، بلوار شاهد، قسمتی از بلوار شاهد غربی و شرقی، دو طفلان مسلم، بلوار نور، شهید ستاری را شامل می‌شود.

ناحیه ۳: این ناحیه با جمعیتی بالغ بر ۷۴۸۰۰ نفر و ۱۳۶۰۰ خانوار با مساحت ۱,۲۵۷,۹۱۶ مترمربع بوده که محدوده آن از میدان شهید ستاری تا اتوبان امام علی، از میدان شهید ستاری تا انتهای کشاورز شمالی (سمت چپ) از انتهای کشاورز شمالی به صورت یک خط فرضی تا بزرگراه امام علی و غیره می‌باشد خیابانهای قلعه کامکار، سیدمعصوم، کشاورز، شیرازی و قسمتی از شیخ آباد و محمدآباد (سمت راست) جزء این ناحیه می‌باشد.

ناحیه چهار: این ناحیه با جمعیتی بالغ بر ۵۵,۰۰۰ نفر و ۱۱۰۰۰ خانوار به مساحت ۱,۱۰۶,۲۶۰ مترمربع بوده که محدوده آن از حریم ریل راه آهن متروکه تا بزرگراه امام علی (ع) و تپه سلام ورودی قم از طرف اراک متصل می‌باشد و خیابانهای باهنر، علی‌آباد سعدگان، بلوار امام رضا، بلوار دانش، قسمتی از بلوار شاهد غربی و شرقی، بلوار شهید موسوی، حریم ریل راه آهن متروکه، بلوار یادگار امام، شیخ آباد و امین آباد را شامل می‌شود (شهرداری قم، ۱۳۹۶).

شکل ۲: منطقه دو به تفکیک نواحی

منبع: نویسندگان: ۱۳۹۷

جدول ۳: اطلاعات منطقه دو شهرداری قم

ردیف	مورد	مقدار	ردیف	مورد	مقدار
۱	وسعت	H ۳۰	۱۵	مدارس حوزوی	۳
۲	جمعیت	۴۰۰۰۰۰	۱۶	تعداد دانشگاه	۰
۳	واحد مسکونی	۶۸۰۰۰	۱۷	فضای سبز	۲,۵۸۳,۱۹۹
۴	تعداد صنوف	۱۵۰۰۰	۱۸	درصد فضای سبز	۷,۱۰
۵	تعداد محله	۱۳	۱۹	درصد سرانه فضای سبز	۶,۶۲
۶	تعداد نواحی	۴	۲۰	سرانه فضای سبز	۰,۴۲
۷	بودجه عمرانی	۱۰۷۷۳۸	۲۱	بافت اقتصادی	۰,۳۶
۸	بودجه جاری	۵۴۵۶۳	۲۲	ترکیب جمعیتی	عموما مهاجر
۹	سرانه بودجه	۴۰۵۷۵۳	۲۳	تعداد کل خیابانها	۱۵۱۱۰
۱۰	تعداد مساجد	۱۴۱	۲۴	مساحت شوارع فرعی	۳۵۰۵۴۷۰
۱۱	تعداد مدارس	۱۵۲	۲۵	تعداد شریان درجه ۱	۳۶۰۰۰۰
۱۲	مراکز فرهنگی	۱۴	۲۶	تعداد شریان درجه ۲	۱۸
۱۳	نوع بافت شهری	قدیمی	۲۷	تعداد شریان درجه ۲ فرعی	۳۳۳
۱۴	بهداشتی	۱۶	۲۸	تعداد میداين و مساحت	۳۲۲۰۵-۶

منبع: شهرداری منطقه ۲: ۱۳۹۷

یافته‌های پژوهش:

در زمینه وضعیت کلی امنیت در سطح منطقه ۲ شهر قم ۱۹ گویه در زمینه‌های سرقت، اعتیاد، اختلاس، قاچاق، مصرف مواد مخدر، همسر آزاری، کودک آزاری، کودکان کار، طلاق، فرار از خانواده، رشوه خواری، تکدی گری، رانت خواری، رابطه گرایبی و... مطرح شده است. وضعیت پاسخها حاکی از فراوانی بالای پاسخها در گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد و متوسط می‌باشد که بیانگر وضعیت بد امنیت اجتماعی در منطقه می‌باشد. پاسخهای دریافتی پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها در محیط نرم‌افزار SPSS از نظر معنی‌داری پاسخها مورد آزمون قرار گرفت. آزمون به کار گرفته شده به منظور ارزیابی معنی‌داری پاسخها کای اسکوتر بوده است. نتایج آزمون حاکی از معنی‌داری پاسخهای دریافت شده با توجه به مقادیر میانگین، انحراف معیار و نیز مقدار خطای (Sig) اندازه‌گیری شده می‌باشد. مشروح جزئیات مربوط به پرسش اول پرسشنامه در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴: ترسیم وضعیت امنیت اجتماعی در منطقه دو

ردیف	عنوان	درصد خیلی کم	درصد کم	درصد متوسط	درصد زیاد	درصد خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار	خطا دو	میزان خطا
۱	اعتیاد	۱.۵	۰.۵	۱۰.۱	۷۷.۹	۱۰.۱	۳.۹	۰.۵	۴۲۴.۹	۰.۰۰۰
۲	طلاق	۴	۴	۱۵.۱	۵۶.۸	۲۰.۱	۳.۸	۰.۹	۱۸۷.۸	۰.۰۰۰
۳	قاچاق	۱۰.۶	۲۱.۱	۵۳.۳	۰	۱۵.۱	۳.۷	۸.۰	۸۹.۲۶	۰.۰۰۰
۴	خشونت	۰	۰	۱۵.۱	۵۹.۳	۲۵.۶	۴.۱	۰.۶	۶۳.۶۸	۰.۰۰۰
۵	موادمخدر	۰	۵	۱۱.۱	۷۱.۹	۱۲.۱	۳.۹	۰.۶	۲۳۵.۳۵	۰.۰۰۰
۶	خودکشی	۵۰.۳	۳۵.۲	۱۴.۶	۰	۰	۱.۶	۰.۷	۳۸.۳۰	۰.۰۰۰
۷	سرقت	۰	۰	۱۵.۱	۵۹.۳	۲۵.۶	۴.۱	۰.۶	۶۳.۶۸	۰.۰۰۰
۸	اختلاس	۰	۵.۵	۱۷.۱	۶۰.۸	۱۶.۶	۳.۸	۰.۷	۱۴۲.۸	۰.۰۰۰
۹	همسرآزاری	۰	۱۰.۶	۲۱.۱	۵۳.۳	۱۵.۱	۳.۷	۰.۸	۸۹.۲۶	۰.۰۰۰
۱۰	رانت خواری	۰	۵.۵	۱۷.۱	۶۰.۸	۱۶.۶	۳.۸	۰.۷	۱۴۲.۸	۰.۰۰۰
۱۱	کودک آزاری	۰	۵	۷.۵	۷۲.۴	۱۵.۱	۳.۹	۰.۶	۲۴۲.۴	۰.۰۰۰
۱۲	کودکان خیابانی	۰	۵	۷.۵	۷۲.۴	۱۵.۱	۳.۹	۰.۶	۲۴۲.۲	۰.۰۰۰
۱۳	فرار دختران از منزل	۱۱.۶	۳۵.۷	۴۳.۷	۹	۰	۲.۵	۰.۸	۷۱.۶۱	۰.۰۰۰
۱۴	تخریب اموال عمومی	۰	۰	۱۵.۱	۵۹.۳	۲۵.۶	۴.۱	۰.۶	۶۳.۶۸	۰.۰۰۰
۱۵	رشوه خواری	۰	۵.۵	۱۶.۹	۶۰.۸	۱۶.۶	۳.۸	۰.۷	۱۴۲.۸	۰.۰۰۰
۱۶	رابطه گرایی (پارتی بازی)	۲.۵	۷	۲۶.۱	۵۵.۳	۹	۳.۶	۰.۸	۱۸۶.۶	۰.۰۰۰
۱۷	تکدی گری	۵	۱۳.۶	۶۴.۳	۲۱.۶	۰	۴.۰۷	۰.۶	۱۸۲.۱	۰.۰۰۰
۱۸	مزاخمت‌های خیابانی	۰	۵	۱۳.۶	۶۴.۳	۲۱.۶	۴.۰۷	۰.۶	۱۸۲.۶	۰.۰۰۰

منبع، یافته‌های محقق: ۱۳۹۷

همانگونه که در جدول ۴ مشاهده می‌گردد، از نگاه پاسخ‌گویان منطقه دو شهر مقدس قم دارای وضعیت مناسب به لحاظ امنیتی نیست؛ چراکه با توجه به مقدار شاخص t که برابر $۱۰.۴۲-$ ، در سطح معنی داری ۹۵% (با توجه به مقدار $Sig=0.000$) بوده است، می‌توان این برداشت را نسبت به موضوع داشت.

جدول ۵: خروجی مدل T-test برای شاخص ترسیم امنیت در منطقه دو

وضعیت ترسیم امنیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای انحراف استاندارد	
		۲۱۲	۶,۹	۴,۰۳	۰,۲۸
Test Value = 16					
مقدار آماره t	df	Sig. (2-tailed)	اختلاف میانگین	95% Confidence Interval of the Difference	
				پایین تر	بالا تر
	۱۹۹	۰,۰۰۰	۵۰,۹۸	-۵,۴۲	-۵,۱۲

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۷

در ادامه به منظور یافتن عامل‌های مؤثر در کاهش امنیت در منطقه دو از تحلیل عاملی استفاده شده است در نرم افزار SPSS به منظور انجام تحلیل عاملی اکتشافی از مسیر زیر می‌توان آن را اجرا نمود.

Analyze → Dimension Reduction → Factor

جدول ۶: نتیجه آزمون KMO

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		۰,۷۳
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	۱۵۱۸,۵۶
	df	۲۱۱
	Sig.	۰,۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۷

بر اساس جدول فوق مقدار KMO برابر ۰/۷۳۶ شده است که بیانگر تناسب داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی است. همچنین مقدار ۱۵۱۸/۷۶۷ که برای آزمون بارتلت حاصل شده است بیانگر همبستگی معنی دار میان متغیرهاست.

جدول ۷ میزان اشتراک اولیه و بعد از استخراج عامل‌ها برای متغیرهای وارد شده در تحلیل

عاملی

ردیف	عامل‌ها	نخستین	پس از استخراج
۱	فضای تاریک	۱,۰۰۰	۶۷۱.
۲	گوشه‌های پنهان	۱,۰۰۰	۵۹۹.
۳	پوشش گیاهی	۱,۰۰۰	۷۲۸.
۴	فضای متروک	۱,۰۰۰	۸۰۷.
۵	فضای بن بست	۱,۰۰۰	۷۲۷.

۶۶۲.	۱,۰۰۰	وسایل نقلیه	۶
۷۱۶.	۱,۰۰۰	حاشیه اتوبان	۷
۶۲۳.	۱,۰۰۰	شلوخی و ازدحام جمعیت	۸
۳۴۸.	۱,۰۰۰	چهار راه‌ها و پیاده روهای بدون پلیس	۹
۷۰۷.	۱,۰۰۰	زیر پل‌ها	۱۰
۸۳۰.	۱,۰۰۰	محلات جاذب مردان	۱۱
۸۳۵.	۱,۰۰۰	اراذل و اوباش	۱۲
۷۶۶.	۱,۰۰۰	فضای قابل گریز	۱۳
۷۵۸.	۱,۰۰۰	محلات پر پیچ و خم	۱۴
۷۰۰.	۱,۰۰۰	تداخل کاربری‌ها	۱۵
۸۹۶.	۱,۰۰۰	پارک و کوچه‌های فاقد دید از اطراف	۱۶
۸۱۳.	۱,۰۰۰	جایگذاری نامناسب مبلمان شهری در محله	۱۷

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۷

در جدول ۷ میزان اشتراک متغیرها یا واریانس کل با میزان اشتراک عاملی متغیرها را نشان می‌دهد. برای مثال ملاحظه می‌شود ۸۹/۶ درصد واریانس امتیازات متغیر عامل ۱۶ (پارک و کوچه‌های فاقد دید از اطراف) واریانس عامل مشترک است. Initial گویای تمامی اشتراکات قبل از استخراج عامل‌هاست بدیهی است که مقدار آن باید برابر ۱ برای تمامی عامل‌ها باشد. همان گونه که در جدول زیر مشاهده می‌شود بیشتر میزان اشتراک‌ها بالاتر از ۵۰ درصد است و بیانگر توانایی عامل‌های تعیین شده در تبیین واریانس متغیرهای مورد مطالعه است. با وجود این در بین مقادیر اشتراک، تفاوت‌هایی نیز مشاهده می‌شود. برای مثال مقدار اشتراک مربوط به متغیر ۹ برابر با ۰,۳۴۸، و برای متغیر ۱۶ برابر ۰,۸۹۶ می‌باشد.

جدول ۸: درصد واریانس و مقادیر ویژه عامل‌های مختلف

مؤلفه	مقدار نخستین			مقدار استخراج شده			چرخش مجموع عامل‌ها کل
	مقدار کل	درصد واریانس	درصد جمعی	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی	
۱	۲/۸۹	۱۷/۰۱	۱۷/۰۱	۲/۸۹	۱۷/۰۱	۱۷/۰۱	۲/۲۲
۲	۲/۲۲	۱۳/۰۹	۳۰/۱۰	۲/۲۲	۱۳/۰۹	۳۰/۱۰	۲/۰۴
۳	۱/۸۱	۱۰/۶۵	۴۰/۷۵	۱/۸۱	۱۰/۶۵	۴۰/۷۵	۲/۰۱
۴	۱/۶۳	۹/۵۸	۵۰/۳۴	۱/۶۳	۱/۵۸	۵۰/۳۴	۱/۷۲
۵	۱/۴۱	۸/۳۳	۵۸/۶۸	۱/۴۱	۸/۳۳	۵۸/۶۸	۱/۶۸

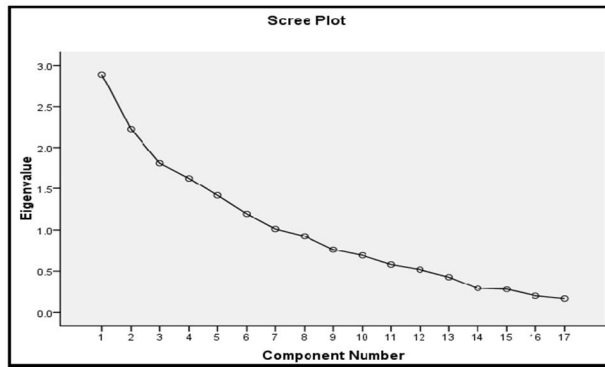
۶	۱/۱۹	۷/۰۴	۶۵/۷۲	۱/۱۹	۷/۰۴	۶۵/۷۲	۱/۸۸۸
۷	۱/۰۱	۵/۹۵	۷۱/۶۷	۱/۰۱	۵/۹۵	۷۱/۶۷	۱/۳۵
۸	۰/۹۲	۵/۴۳	۷۷/۱۱				
۹	۰/۷۵	۴/۴۶	۸۱/۵۷				
۱۰	۰/۶۸	۴/۰۴	۸۵/۶۲				
۱۱	۰/۵۷	۳/۳۹	۸۹/۰۲				
۱۲	۰/۵۱	۳/۰۴	۹۲/۰۶				
۱۳	۰/۴۲	۲/۵۲	۹۴/۵۸				
۱۴	۰/۳۸	۱/۶۹	۹۶/۲۸				
۱۵	۰/۳۷	۱/۶۲	۹۷/۹۱				
۱۶	۰/۱۹	۱/۱۴	۹۹/۰۵				
۱۷	۰/۱۶	۰/۹۴	۱۰۰				

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. When components are correlated, sums of squared loadings cannot be added to obtain a total variance.

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۷

جدول شماره ۸ مقدار ویژه و واریانس متناظر با عامل‌ها را نشان می‌دهد. در بخش مقدار نخستین مقادیر ویژه اولیه برای هر یک از عامل‌ها در قالب مجموع واریانس تبیین شده برآورد می‌شود. واریانس تبیین شده برحسب درصدی از کل واریانس و درصد تجمعی است. مقدار ویژه هر عامل، نسبتی از واریانس کل متغیرهاست که توسط آن عامل تبیین می‌شود. مقدار ویژه از طریق مجموع مجذورات بارهای عاملی مربوط به تمام متغیرها در آن عامل قابل محاسبه است، از این رو مقادیر ویژه، اهمیت اکتشافی عامل‌ها را در ارتباط با متغیرها نشان می‌دهد. پایین بودن این مقدار برای یک عامل به این معنی است که آن عامل نقش اندکی در تبیین واریانس متغیرها داشته است. در ستون مقدار استخراج شده واریانس تبیین شده عامل‌هایی ارائه شده است که مقادیر ویژه آنها بزرگتر از عدد یک باشد. ستون چرخش مجموع عامل‌ها مجموعه مقادیر عامل‌های استخراج شده بعد از چرخش را نشان می‌دهد. همچنان که مشاهده می‌شود هفت عامل قابلیت تبیین واریانس‌ها را دارند. اگر عامل‌های به دست آمده را با روش Varimax چرخش دهیم، عامل‌های اول تا هفتم به ترتیب ۱۷/۰۱، ۱۳/۰۹، ۱۰/۶۵، ۹/۵۸، ۸/۳۳، ۷/۰۴ و ۵/۹۵ درصد و در مجموع ۷۱/۶۷ درصد از واریانس را در بر دارد.

شکل ۲: نمودار اسکر یگراف برای تعیین تعداد عامل‌ها

نمودار فوق تغییرات مقادیر ویژه را در ارتباط با عامل‌ها نشان می‌دهد. این نمودار برای تعیین تعداد بهینه مؤلفه‌ها به کار می‌رود. با توجه به این نمودار مشاهده می‌شود که از عامل هفتم به بعد تغییرات مقدار ویژه کم می‌شود، پس می‌توان هفت عامل را به عنوان عوامل مهم که بیشترین نقش را در تبیین واریانس داده‌ها دارند، استخراج کرد.

جدول ۹: درصد واریانس و مقادیر ویژه عامل‌های مختلف

	مؤلفه						
	1	2	3	4	5	6	7
فضای تاریک	۰/۳۹		۰/۴۰	-۰/۳۸			
گوشه‌های پنهان				-۰/۶۶			
پوشش گیاهی	۰/۵۴			-۰/۵۶			
فضای متروک	۰/۷۳						
فضای بن بست	۰/۸۳						
وسایل نقلیه						۰/۷۶	
حاشیه اتوبان				۰/۷۴			
شلوغی و ازدحام		۰/۴۰				-۰/۶۴	
پیاده رو بدون پلیس							۰/۴۳
زیر پل‌ها							۰/۸۰
محل‌های جاذب مردان			-۰/۸۴				
ارذل و اوباش			-۰/۸۸				
فضای قابل گریز	۰/۳۴					-۰/۶۴	
محلات پر پیچ و خم					۰/۸۴		
تداخل کاربری					۰/۸۲		
پارک و کوچه‌های فاقد دید		۰/۹۵					

جای گذاری مبلمان شهری	۰/۸۶					
Extraction Method: Principal Component Analysis.						
Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.						
a. Rotation converged in 17 iterations.						

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۷

جدول پایانی که در ۹ ملاحظه می‌گردد، جدولی است که می‌توان عامل‌ها را از آن استخراج نمود. این جدول به نوعی بیانگر سهم هر متغیر در عوامل هفت گانه است به این نحو که متغیرهایی که بیشترین میزان همبستگی را با عامل‌ها دارند در ستون عامل‌ها آورده شده و مابقی توسط نرم‌افزار حذف شده است. در این بخش به منظور استخراج عامل‌ها باید تم مربوط به متغیرهایی را که در عامل‌ها آمده است یافت. برای عامل اول متغیرهای (فضاهای تاریک، پوشش گیاهی، فضای متروک، فضای بن بست و فضای قابل گریز) دارای بالاترین میزان همبستگی می‌باشد؛ لذا می‌توان عامل اول را فضاهای دارای دید حداقلی عنوان نمود. در عامل دوم متغیرهای (شلوخی و ازدحام جمعیت و پارک و کوچه‌های فاقد دید و جایگذاری نامناسب مبلمان شهری) دارای ضریب بالاتری است که می‌توان آنها را تحت عنوان عدم مدیریت مناسب شهری گنجانند. در عامل سوم متغیرهای (فضاهای تاریک، ارادل و اوباش و محله‌های جاذب مردان) دارای بالاترین میزان همبستگی است که می‌توان آنها را زیر مجموعه تم ارذل و اوباش عنوان نمود. در عامل چهارم متغیرهای (فضاهای تاریک، گوشه‌های پنهان، پوشش گیاهی و حاشیه اتوبان) دارای ضریب همبستگی بالاتری است که می‌توان آنها را تحت عامل فضاهای دارای نور کم عنوان نمود. عامل پنجم با توجه به جدول فوق عدم برنامه‌ریزی شهری مناسب، عامل ششم حمل و نقل نامناسب و در نهایت عامل هفتم عدم فعالیت نیروی انتظامی می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری:

در متون شهر سازی و برنامه‌ریزی شهری از جمله دلایلی که برای ساخت و پیدایش شهرها آمده است امنیت می‌باشد. در واقع احساس لزوم تثبیت در یک مکان و حفاظت از خود در برابر هجوم حیوانات وحشی و قبایل و مخاطرات طبیعی از جمله دلایل پیدایش شهرها می‌باشد. امروزه با توسعه روزافزون شهرها به‌ویژه در جوامع در حال توسعه و افزایش تصادفات چهره به چهره تأمین امنیت شهرها به چالش بزرگی برای مسئولان اموری شهری تبدیل شده است. شهر قم به عنوان یکی از هشت مادر شهر برتر کشور امروز با این چالش‌ها مواجه است. پژوهش حاضر با هدف بررسی علل وقوع جرم و جنایت

در شهر مقدس قم انجام شد که در پایان با توجه به نتایج برآمده از تحلیل پاسخهای دریافتی از پرسشنامهها فرضیههای مورد اشاره در این پژوهش مورد تأیید قرار گرفته است به گونه‌ای که: اولاً وضعیت منطقه دو شهر قم از نظر مؤلفه‌های امنیتی مطلوب نبوده و شاخص‌های بروز جرم و ناامنی در نطقه از نگاه شهروندان مقادیر بالایی است (مراجعه گردد به جدول ۴) همچنین دلایل مختلفی در زمینه بروز جرایم شهری در منطقه دو قم وجود داشته است که این مطلب پس از انجام آزمون تحلیل عاملی در نرم‌افزار SPSS مورد تأیید قرار گرفت و مهمترین دلایل بروز ناامنی در منطقه دو شهر قم به طور خلاصه عبارت است از:

- ✓ فضاهای دارای دید حداقلی
- ✓ عدم مدیریت مناسب شهری
- ✓ ارادل و اوباش
- ✓ فضاهای دارای نور کم
- ✓ عدم برنامه‌ریزی شهری مناسب
- ✓ حمل و نقل نامناسب
- ✓ عدم فعالیت نیروی انتظامی

مطالب عنوان شده در انتهای این پژوهش دارای شباهت‌ها و تفاوت‌هایی با پژوهش‌های صورت گرفته قبلی است؛ اما وجوه برخی تفاوت‌ها در نوع روش به کارگرفته شده در این پژوهش، آن را از سایر پژوهش‌ها متمایز می‌سازد. در برخی از پژوهش‌ها عوامل و مؤلفه‌های اقتصادی و اجتماعی از قبیل اقدامات فرهنگی پلیس و دستگاه امنیتی از جمله مؤلفه‌های اثرگذار بر کاهش ناامنی در سطح منطقه پژوهش می‌باشد، همانند پژوهش سجادی و همکاران (۱۳۹۶)، در حالی که در این پژوهش این امر جایگاهی نداشته و این فاکتور از علل زمینه ساز بروز برخی از جرایم در سطح منطقه فرض شده است. در پژوهشی که درودی (۱۳۹۵) انجام داده است به کارگیری نورپردازی مناسب، ارتقای فضاهای شهری بالابردن کیفیت فضاها و ساماندهی فضاهای غیر قابل دفاع به عنوان اقداماتی در جهت ارتقای امنیت در محدوده مورد مطالعه شناخته می‌گردد در این پژوهش نیز با توجه به نتایج حاصل شده در انتها برخی مؤلفه‌ها نظیر گوشه‌های پنهان و بدور از دید، فضاهای تاریک و... به عنوان عوامل بستر ساز وقوع جرایم ارزیابی شده است که نیاز است از نظر شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری اصلاح گردد. در پژوهش که یوسفی (۱۳۹۳) صورت داده است امنیت دارای دو بعد عینی و ذهنی در نظر گرفته شده است و سپس

ارزیابی‌های پژوهش صورت گرفته است، در حالی در این پژوهش این مطلب مورد نظر نبوده و عموماً بر فاکتورها و عوامل بروز ناامنی تأکید و تکیه شده است. آنچه در این پژوهش به طور تلویحی و ضمنی بر آن صحنه گذاشته شده است، رابطه امنیت یا به تعبیر وقوع جرایم با عوامل اقتصادی و اجتماعی است به گونه‌ای که محلات در منطقه از جمله محلات پایین شهر از نظر اقتصادی قرار دارد و به لحاظ اجتماعی نیز عموماً اقشار فرودست جامعه، مهاجران، قومیت‌ها و... در این منطقه قرار دارند که بیانگر وضعیت نامنسجم اجتماعی و فرهنگی است. این موضوع از آن جهت دارای اهمیت است که بدانیم وقوع بسیاری از جرایم در محیط شهری ریشه در همین عامل‌های اقتصادی و اجتماعی دارد مطلبی که در پژوهش رضویان و آقایی نیز به آن اشاره شده است. از دیگر موارد مورد نظر در این پژوهش عوامل کالبدی و شهرسازی است که در منطقه دو از آشفتگی بسیاری رنج می‌برد و این وضعیت بستر ساز بروز جرایم در محیط شهر می‌باشد وجود معابر پرپیچ و خم، فضاهای باز و زمین‌های بایر زیاد در میان بافت شهر، پارک‌های فاقد روشنایی و دارای محیط‌های دنج برای بروز جرایم و... از دیگر ویژگی‌های کالبدی و شهرسازی مورد اشاره در این پژوهش است. این مطلب نیز در پژوهش افشار کهن (۱۳۹۲) آمده است.

پیشنهادها:

- ✓ استفاده از ظرفیت‌های فضای مجازی در خصوص اشرافیت اطلاعاتی نسبت به منطقه
- ✓ به کارگیری مردم و به‌ویژه معتمدین محله در جهت تقویت امنیت محله‌ای
- ✓ اولویت بخش تحقیقات و به کارگیری جوانان متخصص و صاحب مهارت در بخش‌های مرتبط
- ✓ همکاری با شهرداری‌ها در زمینه رفع آشفتگی کالبدی محلات
- ✓ بهره‌گیری از ظرفیت‌های نو تکنولوژی در مکان‌یابی تأسیسات و تجهیزات امنیت ساز
- ✓ رفع مشکلات اقتصادی کارکنان با توجه به سختی کار و حجم فعالیت روزانه
- ✓ افزایش تجهیزات پلیسی در زمینه کنترل کاربری‌های آشفته

سایر پیشنهادها:

- افزایش ردیف بودجه پژوهش‌ها و مطالعات در زمینه پایدارسازی امنیت در کلان شهرها
- انجام پژوهش‌های بیشتر در زمینه امکان‌سنجی اجرای راهکارهای عملی در کنترل جرم در مناطق کلانشهری

- توسعه ابزارهای الکترونیکی در رصد محله به محله جرایم در کلان‌شهرها
- بررسی موانع و مشکلات بر سر ایجاد پایگاه داده جامع در زمینه جرایم کلان‌شهرها
- بررسی موانع و چالش‌های ایجاد مدیریت یکپارچه شهری با حضور فعال شهرداری و دستگاه امنیتی

منابع و مآخذ:

- ۱- آدمی، علی و همکاران (۱۳۹۰) الزامات گذار به امنیت ملی پایدار، دوفصلنامه دانش سیاسی، سال هفتم شماره دوم صص ۵-۳۷.
- ۲- آنا مراد نژاد، رحیم بردی؛ بلوری، زهره (۱۳۹۶)؛ مؤلفه‌های تأثیرگذار در ارتقاء امنیت فضاهای عمومی (نمونه مورد مطالعه: پارک‌های شهر آمل)، فصلنامه آمایش محیط، دوره ۱۰، شماره ۳۹، زمستان.
- ۳- افشار کهن، جواد و یزدی، محمد (۱۳۹۲)، تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی بر احساس امنیت شهری در محلات یزد، نشریه مطالعات جامعه شناختی شهری، دوره ۳، شماره ۸، پاییز.
- ۴- ایار، علی و همکاران (۱۳۹۳) بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر جرم (مطالعه موردی زندان دره شهر)، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۴۰، زمستان.
- ۵- ایرانمنش، نسیم (۱۳۸۲) حیات مدنی و فضاهای شهری، فصلنامه مسکن و انقلاب شماره ۱۰۲.
- ۶- بوزان، باری (۱۳۸۷) مردم، دولت، هراس، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران انتشارات مطالعات راهبردی.
- ۷- بیات، بهرام (۱۳۸۸)، احساس امنیت اجتماعی، نشر امیر کبیر، چاپ اول، تهران.
- ۸- توکلی نغمه، مصطفی و کارگر (۱۳۹۵) بررسی تطبیقی نقش توزیع خدمات و کاربری‌های شهری در ضریب امنیت اجتماعی (مطالعه موردی مناطق دو و چهار شهر مقدس قم) طرح پژوهشی دفتر تحقیقات ناجا، ۱۳۹۶.
- ۹- تیموری، آ (۱۳۸۲) معماری و شهرسازی و ارتباط آن با جرم، پایان نامه کارشناسی ارشد گروه شهرسازی، دانشگاه بهشتی.
- ۱۰- جاکوبز، جین (۱۳۸۶) مرک و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی، ترجمه حمید رضا پارسی، آرزو افلاطونی، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۱- جمالی نژاد، مهدی (۱۳۸۸) گزیده‌ای از مجموعه قوانین شهرداری، اصفهان انتشارات سازمان فرهنگی و تفریحی شهرداری اصفهان.
- ۱۲- درودی، محمد رضا (۱۳۹۶) سنجش و ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقای میزان احساس امنیت در محیط‌های سکونتی (نمونه موردی: محله تهرانپارس غربی) فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۵۱، تابستان.

- ۱۳- زارع شاه آبادی، اکبر و ترکان، رحمت الله (۱۳۹۰)، بررسی وضعیت امنیت اجتماعی در میان شهروندان شهر یزد، فصلنامه نظم و امنیت، شماره ۲ سال ۴، ص ۱۵۴.
- ۱۴- رضوان، علی و فتحی، منصور (۱۳۹۱) بررسی عوامل مرتبط با احساس ناامنی در محلات شهری؛ در ناحیه ۳ منطقه ۱۷ شهرداری تهران، نشریه رفاه اجتماعی دوره ۱۲ شماره ۴۵ تابستان.
- ۱۵- رضویان، محمدتقی و همکاران (۱۳۹۳)، بررسی و ارزیابی احساس امنیت اجتماعی در محله نمونه موردی: (مطالعه تطبیقی محلات جماران و فاطمی) نشریه علمی و پژوهشی چشم‌انداز زاگرس، دوره ۶، شماره ۲۰، تابستان.
- ۱۶- زمانی مقدم، افسانه و همکاران (۱۳۹۰)، رابطه طراحی شهری با امنیت اجتماعی از نگاه شهروندان بر اساس مدل CPTED فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال ۳، شماره ۸، ص ۱-۱۳.
- ۱۷- زیاری، کرامت الله و همکاران (۱۳۹۳)، تحلیل تطبیقی احساس امنیت در فضاهای شهری روستایی شهرستان کوهدشت، مجله پژوهش‌های روستایی دانشگاه تهران، دوره ۴، شماره ۱، بهار.
- ۱۸- ساروخانی، باقر و نویدنیا، منیژه (۱۳۸۵) امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ۶ شماره ۲۲ صص ۸۷ - ۱۰۶.
- ۱۹- سجادی، ژیلا و همکاران (۱۳۹۶) تحلیل و اولویت بندی عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت شهروندان (نمونه موردی: شهر سنندج) فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۵۱، پاییز.
- ۲۰- شکویی، حسین (۱۳۷۲)، جغرافیای اجتماعی شهرها، اکولوژی اجتماعی شهرها، نشر جهاد دانشگاهی ۸۹-۹۰.
- ۲۱- شهرداری قم، ۱۳۹۶.
- ۲۲- صالحی، اسماعیل، عوامل فضایی و کالبدی مؤثر در پیدایش آنومی در محلات شهری، جکیده مقالات همایش توسعه محله‌ای چشم انداز توسعه پایدار شهر تهران، تهران.
- ۲۳- صدیق، رحمت الله و نیمروزی، نوروز (۱۳۸۹) بررسی ارتباط میان مشارکت در روابط همسایگی و احساس امنیت در محلات شهر مشهد، مجله دانش انتظامی، سال ۱۲ شماره ۴۷ صص ۱۸۵ - ۲۲۰.

- ۲۴- قرایی، فریبا و همکاران (۱۳۸۹) بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهر تهران، مجله آرمانشهر، شماره ۴ ص ۱۷.
- ۲۵- لطفی، صدیقه و همکاران (۱۳۹۴)، بررسی احساس امنیت در فضاهای عمومی (مطالعه موردی کلانشهر شیراز)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۵، شماره ۱۹، ص ۳۹.
- ۲۶- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری استان قم، ۱۳۹۶.
- ۲۷- ملکی، یدالله (۱۳۹۵)؛ شهر و امنیت اجتماعی از منظر آموزه‌های دینی؛ فصلنامه آمایش محیط، دوره ۹، شماره ۳۳، تابستان.
- ۲۸- موسوی، میر نجف و همکاران (۱۳۹۴) احساس امنیت در فضاهای شهری مورد: شهر سرخس، نشریه علمی و پژوهشی جغرافیا، دوره ۱۳ شماره ۴۵ تابستان.
- ۲۹- یوسفی، نیلوفر (۱۳۹۳) سنجش امنیت در محلات شهری (مطالعه موردی محلات مرداوچ و مفت آباد شهر اصفهان)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال سوم، شماره یازدهم، پاییز .
- 20- Anselin, L., Cohen, J., Cook, D., Gorr, W. & Tita, G. (2000). Spatial analyses of crime. Pp. 213- 262 in D.Duffee (ed.), Criminal Justice, 2000: Volume 4. Washington D.C.: NU.
- 21- Cleveland, Gerry and Gregory Saville.(2003). An Introduction to 2nd Generation CPTED: Part 1. *CPTED Perspectives*. Volume 6 (2): June. Pp. 4-8.
- 22- Cozens, P. (2000) Sustainable urban development and crime prevention through environmental design for the British city; Towards an effective urban environmentalism for the 21st century, *Cities: The International Journal of Urban Policy and Planning*, 19(2), pp. 10.
- Hara, Yuji & Takeuchi, Kazuiko & Okubo, Satoru(2005), Urbanization linked with past agricultural land use pattern in the urban fringe of a deltaic a asia meag-city(a cace study in bankok) ; *Landscape and urban planning* 73, pp 16-28;
- 23- Jacobs, J., 2007, *The Death and Life of Great American Cities*, Tanslated by: Parsi, H. & Aflatooni, A., Tehran University Press, Tehran. (in Persian)
- 24- Jeffery, C.R., "Crimeprevention through Environmental Design", Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1971, pp.54-87.

- 25- Ma, Ting & Zhou, Yuke & Zhou, Chenghu & Haynie, Susan & Pei, Tao & Xu, Tao(2015), Night-time light derived estimation of spatio-temporal characteristics of urbanization dynamics using DMSP/OLS satellite data, *Remote Sensing of Environment* 158 (2015),pp 453–464
- 26- Moradi, N., 2003, Security Indices in Civil Spaces, Municipalities, Monthly Publication ,Vol. 4, No .41, PP. 59- 62. (in Persian)
- 27- Oscar Newman (1966). *Creating Defensible Space*. DIANE Publishing. p. 2. ISBN 978-0-7881-4528-5.
- 28- Saville, Gregory and Todd Clear. 2000. Community renaissance with community justice. *The Neighborworks Journal*. 18(2):19-24.

